Lisälausunto 10.12.2024

prof. Tuula Linna

HE 152/2024 vp

Oikeudenkäyntikulut

Pitäisin tarpeellisena, että ennakkopäätöskysymyksen osalta lakiin otettaisiin nimenomainen oikeudenkäyntikulusäännös.

Hallituksen esityksessä (s. 11) todetaan, että ”[e]nnakkopäätöskysymystä koskevasta menettelystä aiheutuisi kuitenkin tyypillisesti asianosaisille myös oikeudenkäyntikuluja, jos he osallistuisivat kysymyksen laadintaan ja lausuisivat asiassa korkeimmassa oikeudessa. Tällaisten kulujen voidaan kuitenkin arvioida jäävän vähäisiksi.” En usko, että lausuminen korkeimmassa oikeudessa jäisi kuluiltaan vähäiseksi. Asianosaiselle saattaa päinvastoin olla erityisen merkityksellistä, miten ennakkopäätöskysymys ratkaistaan.

Hallituksen esityksessä (s. 27–28) myös todetaan, että ”[k]orkein oikeus ei ratkaisisi ennakkopäätöskysymyksen tai sen ratkaisemiseksi ottamisen yhteydessä sitä, onko joku velvollinen korvaamaan ennakkopäätöskysymyksen käsittelemisestä asianosaisille aiheutuneita oikeudenkäyntikuluja. Asiassa olisi sovellettava oikeudenkäymiskaaren 21 luvun 16 §:n säännöksiä soveltuvin osin.”

Pidän OK 21:16:n soveltamista suorastaan virheellisenä kaikissa ennakkopäätöskysymyksissä. Niissä ei ole kyse muutoksenhausta vaan ensiasteen käsittelystä ylimmässä asteessa. Silloin pitäisi soveltaa muita OK 21 luvun säännöksiä kuin muutoksenhakua koskevia säännöksiä.

Silloin, kun kyseessä on summaarinen riita-asia, oikeudenkäyntikulut määräytyvät taulukkokulujen mukaan. Oikeudenkäyntikuluista on määräyksiä oikeusministeriön asetuksessa vastapuolen maksettavaksi tuomittavista oikeudenkäyntikuluista oikeudenkäymiskaaren 21 luvun 8 c §:ssä tarkoitetuissa asioissa (1311/2001). https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2001/20011311

Mainitun asetuksen mukaan perustaksa esimerkiksi silloin, kun velan pääoma on alle 300 euroa, on 50 euroa.

Jos kyse on siitä, että vastaaja jää passiiviseksi suppean haastehakemuksen (summaarisessa) asiassa, hän voi nykyjärjestelmässä aina luottaa siihen, ettei joudu maksamaan taulukkomaksua suurempaa oikeudenkäyntimaksua.

Jos uudistus toteutetaan ehdotuksen mukaisena, vastaaja tai kantaja eivät koskaan voi olla varmoja siitä, selviävätkö he taulukkomaksulla: ”pakkosiirto” on aina mahdollinen, jos käräjäoikeus katsoo, että yleisen edun kannalta niin on tärkeää tehdä. Tässä tavallaan taulukkokulutaksaan varautuneiden asianosaisten kustannuksella haetaan ennakkopäätös myös muihin asioihin sovellettavaksi.

Minusta tällaiset yleisen edun nimissä tehdyt pakkosiirrot tulisi ratkaista lainsäädännöllä, eikä korkeimman oikeuden linjauksilla, jotka eivät edes ole oikeudellisesti muissa asioissa sitovia. Pidän perustuslakivaliokunnan seuraavaa huomiota (PeVL 61/2024 vp s. 3) merkittävänä:

> ”Valiokunta kiinnittää kuitenkin huomiota perustuslain 3 §:ssä säädetyn vallanjaon kannalta siihen, että sääntely voi tosiasiallisesti vahvistaa korkeimman oikeuden asemaa suhteessa lainsäätäjään. Hallituksen esityksessä ei kuitenkaan tarkastella esitystä perustuslain 3 §:ssä säädetyn vallanjaon näkökulmasta.”

Joka tapauksessa on väärin soveltaa analogisesti OK 21:16:ää, joka käytännössä tarkoittaa sitä, että voittajan kulut korvataan. Sovellettavaksi pitäisi tulla samat oikeudenkäyntikulusäännökset kuin siirron tehneessä tuomioistuimessa.

Oikeusministeriön edustaja totesi, että oikeudenkäyntikuluja voitaisiin kohtuullistaa OK 21 luvun 8 a §:n nojalla. Tähän pykälään ei kuitenkaan ole viittausta perusteluissa. Sitä paitsi kyseinen säännös soveltuu huonosti ennakkopäätöskysymykseen. OK 21:8 a §:n mukaan ratkaisevaa on, onko asianosaisella ollut perusteltu syy oikeudenkäyntiin. Siitä ennakkopäätössiirrossa ei ole kysymys. Ylipäätään vasta, kun nähdään koko asian käsittely, voidaan ottaa kantaa tällaiseen seikkaan. Se, joka on arvioinut, kaipaako jokin kysymys ennakkopäätöstä, on ollut siirtävä tuomioistuin.

Yksi mahdollisuus olisi noudattaa ennakkopäätöskysymyksen osalta – ei suinkaan muutoksenhakua koskevaa OK 21:16:ää vaan – samoja kulusäännöksiä kuin siirtäneessä instanssissa. Tämä olisi luontevaa myös siksi, että oikeudenkäyntikuluista päättäisi siirtävä tuomioistuin. Tämä seikka olisi hyvä todeta laissa nimenomaisesti. Olisi omituista, jos esimerkiksi käräjäoikeus soveltaisi muutoksenhakua koskevaa OK 21:16:ää, eikä niitä oikeudenkäyntikulusäännöksiä, joita se muun asian osan osalta noudattaa.

Selvintä olisi ottaa lakiin säännös, jonka mukaan oikeudenkäyntikulut ratkaisee se tuomioistuin, joka on siirron tehnyt ja oikeudenkäyntikulut määräytyvät samalla tavalla kuin jos siirtänyt tuomioistuin olisi itse ratkaissut asian. Kuten totesin, kyse ei ole muutoksenhausta vaan eräänlaisesta ”virka-avusta”.

Silloin, kun asiassa noudatettaisiin normaalisti taulukoituja kuluja, niitä tulisi noudattaa myös siinä tapauksessa, että asia on yleisen edun nimissä pakkosiirretty korkeimpaan oikeuteen. Erityisesti vastaajan tulee voida luottaa siihen, että hänelle merkityksettömän pienessä asiassa hän aina selviää taulukkomaksulla. Muussa tapauksessa oikeudenkäyntikulu voi ylittää pääoman määrän monikymmenkertaisesti. Jos siis summaarinen asia pakkosiirrettäisiin korkeimpaan oikeuteen, jossa vastaaja häviäisi juttunsa, hänen korvattavakseen tulisivat kantajan oikeudenkäyntikulut enintään taulukkokulujen mukaisesti.

Tämä ratkaisisi myös kulujen määrää koskevan kysymyksen, ei pelkää kysymystä kulujen jakautumisesta.

Sen vielä toteaisin, että vastaaja, joka on jäänyt passiiviseksi summaarisessa asiassa, voi jäädä passiiviseksi myös korkeimmassa oikeudessa tai jopa suorastaan myöntää kanteen oikeaksi. Tässä tilanteessa dispositiivisessa asiassa (sovinto on sallittu) ymmärtääkseni korkein oikeus ei voi antaa muuta kuin kantajan kannan mukaisen ratkaisun. Se, että tällaisesta korkeimmassa oikeudessa annetusta yksipuolisesta tuomiosta tulisi sitten ennakkopäätös, veisi asian ojasta allikkoon. Tätä riskiä kannattaa vielä pohtia.

Suullinen käsittely

Hieman ihmettelen myös sitä, että suullista käsittelyä ei pidetty tärkeänä oikeuskysymyksissä, jotka kuitenkin tulee ratkaista konkreettisesti jutun faktapohjalta. Asianosaisten oikeutta oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin ja oikeutta tulla suullisesti kuulluksi ensimmäisessä asteessa (vaikka aste olisi korkein aste) ei voida sivuuttaa ja jättää yksin korkeimman oikeuden omaan

harkintaan. OK 30 luvun suullista käsittelyä koskevia säännöksiä sovelletaan normaalisti tilanteessa, jossa asianosaisilla on ollut suullinen käsittely ainakin käräjäoikeudessa, mahdollisesti myös hovioikeudessa.

Se, että korkein oikeus haluaa ratkaistavakseen ennakkokysymyksiä, tulee hoitaa niin, etteivät asianosaisten prosessuaaliset oikeudet ja oikeus oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin kavennu.

Jos suullisen käsittelyn säännökset jäävät hallituksen esityksen muotoon eli suullisen käsittelyn järjestäminen jää korkeimman oikeuden harkintaan, tarvitaan ennakkopäätössiirtoon kummankin asianosaisen suostumus. Asianosaisille tulee tehdä silloin selväksi, että heillä ei ole esimerkiksi käräjäoikeuskäsittelyä koskevien säännösten mukaista oikeutta suulliseen käsittelyyn, vaan suullisen käsittelyn toimittaminen on korkeimman oikeuden harkinnassa (toimittaa ”tarvittaessa” suullisen käsittelyn).

Jos oikeuskysymys on siirretty käräjäoikeudesta kirjallisen valmistelun jälkeen - yleensähän siirto kannattaa tehdä jutun käsittelyn varhaisessa vaiheessa – saattavat asianosaiset kokonaan jäädä ilman mahdollisuutta jutun kannalta keskeisen tärkeän oikeuskysymyksen suullista pledeerausta ja kanteen ja vastauksen kehittelyä. Suullinen käsittely ei tarkoita pelkästään todisteiden vastaanottamista (ennakkopäätösasiassa todisteita ei ilmeisesti otettaisi vastaan) vaan myös vastavuoroista argumentointia oikeuskysymyksistä.